

*Paweł Kaźmierczak**
Kraków

Pedagogiczne znaczenie Krucjaty Wyzwolenia Człowieka

Niniejszy artykuł poświęcony jest istotnemu aspektowi działalności wychowawczej ks. Franciszka Blachnickiego, streszczającemu się w haśle „przez abstynencję wielu do trzeźwości wszystkich”. Najbardziej rozwiniętą formą organizacyjną tego programu wychowawczego stała się Krucjata Wyzwolenia Człowieka. Do przestudiowania tego tematu skłonił mnie osobisty dług wdzięczności wobec tej charyzmatycznej postaci polskiego Kościoła za cenne doświadczenie formacji w młodzieżowym Ruchu Światło-Życie i udziału w Krucjacie, a później w Domowym Kościele, czyli tak zwanej oazie rodzin. W wystąpieniu podejmuję kwestie: a) teoretycznych podstaw idei abstynenckiej ks. Blachnickiego; b) form organizacyjnych jego działalności abstynenckiej; c) praktycznych uwarunkowań przynależności do Krucjaty Wyzwolenia Człowieka i d) wniosków dotyczących oddziaływania Krucjaty w aspekcie pedagogicznym.

* Dr Paweł Kaźmierczak jest adiunktem w Instytucie Nauk o Wychowaniu w Akademii Ignatianum w Krakowie. Adres: Akademia Ignatianum, Instytut Nauk o Wychowaniu, ul. Kopernika 26, 31-501 Kraków; e-mail: pawel.kazmierczak@ignatianum.edu.pl.

1. Personalistyczny sens abstynencji według ks. Franciszka Blachnickiego

Franciszek Blachnicki bardzo wczesnie nabrał przekonania o potrzebie abstynencji. Pierwszym źródłem inspiracji w tym względzie było przedwojenne harcerstwo, do którego należał w latach 1931–1939. Podjętemu wówczas zobowiązaniu do abstynencji od alkoholu i tytoniu, które stanowiło element prawa harcerskiego, pozostał wierny do końca życia¹. Po wojnie, jako kleryk, od 1946 roku należał do seminaryjnego Koła Abstynentów, które przygotowywało go do działalności trzeźwościowej przez formację intelektualną, a przede wszystkim przez osobisty przykład abstynencji². Istnienie Kół Abstynenckich na Śląsku było owocem działalności ks. Jana Kapicy, wybitnego działacza społecznego³.

W roku 1949, a więc jeszcze przed przyjęciem święceń prezbiteratu, Franciszek Blachnicki podjął na łamach *Tygodnika Powszechnego* stanowczą polemikę ze znanym publicystą i działaczem katolickim Stanisławem Stomą, redaktorem naczelnym miesięcznika *Znak* i członkiem redakcji *Tygodnika Powszechnego*. W polemice tej wyraźnie ujawnił się bezkompromisowy charakter Franciszka Blachnickiego, którego nie peszyło odmienne zdanie nawet wielkich autorytetów, jeśli tylko był przekonany, że występuje w obronie słusznej sprawy.

Stanisław Stomma, zgadzając się z postulatem wychowania do trzeźwości, pojętym „jako fragment ogólnego planu personalistycznego wychowania człowieka”⁴, propagował postawę umiaru, krytykował zaś ideę abstynencką, zarzucając jej purytański rygorizm, zrodzony z pesymistycznej wizji człowieka. Jego zdaniem, rygorizm postulatu całkowitej abstynencji prowadził do ośmieszenia „dobrej sprawy” wychowania do trzeźwości i do nieuniknionej klęski tak zarysowanego programu⁵.

¹ Adam Wodarczyk, *Prorok żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987) – życie i działalność* (Katowice: Emmanuel, 2008), 49.

² Tamże, 98.

³ „1931–1951 Młodzieńcze ideały ks. Franciszka Blachnickiego”, <http://kwc.oaza.pl/1931-1951-mlodziencze-idealy-ks-franciszka-blachnickiego> (dostęp: 3.06.2016).

⁴ Stanisław Stomma, „Poprawić reputację jednej dobrej sprawy”, *Tygodnik Powszechny* 27 (1949): 2.

⁵ Tamże, 1–2.

W odpowiedzi na tę pryncypialną krytykę abstynencji ówczesny diakon Franciszek Blachnicki przytacza w jej obronie takie argumenty, jak: powszechność zjawiska alkoholizmu, przybierającego postać plagi społecznej oraz poparte stuletnim doświadczeniem ruchu abstynenckiego przeświadczenie, że jedynym skutecznym środkiem zwalczania tej społecznej klęski jest całkowita abstynencja, propagowanie zaś umiaru nie przynosi oczekiwanych skutków⁶. Blachnicki przyznaje, że w teorii więcej argumentów przemawia za umiarkowaniem, dlatego akcje trzeźwościowe z reguły zaczynano od propagowania umiaru, ale nie przynosiło to oczekiwanych rezultatów, co prowadziło do zmiany strategii działania i podejmowania całkowitej abstynencji.

Zasadniczą motywacją podejmowania decyzji o abstynencji powinno być, zdaniem Blachnickiego, „wyrzeczenie się alkoholu ze względu na słabego brata”. Jako taka, jest ona wyrazem ofiary i miłości, tym samym przejawia piękno człowieczeństwa i jest oznaką ludzkiej dojrzałości, nie zaś purytanizmu czy pesymistycznego manicheizmu⁷.

Polemika obu autorów nie doprowadziła do wzajemnego zbliżenia ich stanowisk. W kolejnym artykule, zatytułowanym „Konfrontacja”, Stanisław Stomma zasadniczo powtarza swoje tezy⁸, a w artykule „W obronie idei abstynencji” ks. Franciszek Blachnicki z jeszcze większą stanowczością powtarza argumentację z pierwszego artykułu. Do motywacji społecznej pomagania alkoholikom dodaje możliwość kierowania się również motywem religijnym – ekspiacji za grzechy pijaństwa i inne grzechy. Podkreśla również wpływ abstynencji na rozwój osobowości przez wyrabianie poczucia osobowego i siły charakteru, a także odwagi moralnej potrzebnej do przeciwstawienia się naciskowi otoczenia⁹.

Bardziej pozytywny, niepolemiczny wykład idei abstynenckiej ks. Franciszka Blachnickiego można znaleźć w tekście „Wartości humanistyczne idei abstynenckiej” z roku 1960. Autor sam wskazuje w nim na możliwe wypaczenia idei abstynenckiej, takie jak fanatyzm i manicheizm, i podkreśla, że nie ma podstaw do głoszenia powszechnego obowiązku etycznego abstynencji. Za niewłaściwą formę ks. Blachnicki uznaje także argumenta-

⁶ Franciszek Blachnicki, „Abstynencja purytańska a katolicka”, *Tygodnik Powszechny* 41 (1949): 3.

⁷ Tamże, 3–4.

⁸ Stanisław Stomma, „Konfrontacja”, *Tygodnik Powszechny* 43 (1952): 5.

⁹ Franciszek Blachnicki, „W obronie idei abstynencji”, *Tygodnik Powszechny* 50 (1952): 6–7.

cję medyczną dotyczącą toksyczności alkoholu, gdyż nie jest ona ani bezwzględna, ani subiektywnie przekonująca. Może mieć ona jedynie znaczenie pomocnicze¹⁰.

Abstynencja to dobrowolne wyrzeczenie się alkoholu jako używki bądź napoju. Nie dotyczy ona zatem innych zastosowań alkoholu (np. medycznych lub liturgicznych). Z definicji używki wynika, że nie pełni ona żadnej istotnej funkcji dla organizmu, a zatem zarówno korzystanie z niej, jak i rezygnacja leżą w gestii indywidualnej decyzji i są moralnie obojętne. Natomiast zjawiskiem niehumanistycznym jest wywieranie silnej presji społecznej na niepijących. Ratowanie alkoholików jest równoważne z doprowadzeniem ich do abstynencji, co jest rzeczą praktycznie niemożliwą w środowisku, w którym panuje towarzyski przymus picia. Dlatego „abstynencja jest jedynym skutecznym środkiem złamania terroru alkoholowego”¹¹.

Tym samym niesie ona ze sobą pozytywne wartości humanistyczne: motywację odpowiedzialności za drugich, bezinteresownej miłości bliźniego. Abstynencja ma walory społeczne, ma również walory związane z rozwojem indywidualnego charakteru: wyrabia odwagę, przeciwdziała zagubieniu się osobowości w masie społecznej. Również podpisanie zobowiązania abstynenckiego, a przez to dobrowolne ograniczenie własnej wolności, ma wymiar pozytywny jako ofiara poniesiona z miłości do innych¹².

Z czasem ks. Blachnicki wpisał swą koncepcję abstynencką w szerszy kontekst teoretyczny teologii wyzwolenia. Kluczowym tekstem w tej materii jest referat „Problem alkoholizmu w świetle teologii wyzwolenia” z 1979 roku. Ks. Blachnicki ujmuje w nim działalność na rzecz wyzwolenia człowieka jako kontynuację zbawczej misji Chrystusa, utożsamia wręcz pojęcie wyzwolenia z pojęciem zbawienia, inaczej – stworzeniem nowego człowieka. W takim kontekście również alkoholizm nie może być postrzegany jedynie jako problem specjalistyczny, ale jako choroba całego człowieka, wymagająca jego całościowej, wewnętrznej przemiany w człowieka nowego. Źródłem uzależniającego działania alkoholu jest bowiem fakt, że traktowany jest on jako środek pseudowyzwolenia, za pomocą którego wyłączane są wewnętrzne hamulce i pojawia się złudne poczucie wolności. W rzeczywistości alkohol ogranicza zdolności poznawcze człowieka, a tym samym jego wolność: „W końcu człowiek dochodzi do stanu niepoczytalności, działa

¹⁰ Franciszek Blachnicki, „Wartości humanistyczne idei abstynenckiej”, *Homo Dei* 4 (1960): 591–593.

¹¹ Tamże, 595.

¹² Tamże, 596–597.

pod wpływem «zamroczenia» alkoholowego, a więc pogrąża się w prawdziwej niewoli¹³. Upijanie się jest wyrazem manipulacji człowieka samym sobą. Źródłem niewoli człowieka jest przede wszystkim lęk. Alkohol jest sposobem sztucznego zagłuszania tegoż lęku. Alkoholizm jest więc zarazem symptomem niewiary, niezdolności zawierzenia Bogu jako Ojcu¹⁴.

Z racji pedagogicznych ks. Blachnicki szczególną wagę przypisywał tym zjawiskom w odniesieniu do ludzi młodych. Uważał, że w stronę alkoholizmu popycha ich dążenie do wyzwolenia się od nieśmiałości lub ciężaru odpowiedzialności w obliczu trudnych zadań. Twierdził również, że obok czynników natury emocjonalnej kluczową rolę w tym procesie odgrywa fałszywe rozumienie wolności jako uwolnienia się od odpowiedzialności, stąd też rolą teologii wyzwolenia jest wypracowywanie poprawnej koncepcji wolności¹⁵.

Jak wynika z powyższej prezentacji idei abstynenckiej ks. Blachnickiego, jego praktyczne działania pedagogiczno-duszpasterskie w dziedzinie wychowania do trzeźwości wypływały z głębokich przekonań opartych na doświadczeniach ruchu trzeźwościowego, a równocześnie opierały się na solidnych podstawach teoretycznych.

2. Instytucjonalno-organizacyjne formy działalności abstynenckiej ks. Franciszka Blachnickiego

W roku 1957 ks. Blachnicki zainicjował Krucjatę Trzeźwości, której fundamentalnym założeniem była całkowita abstynencja jej członków. Symbolem Krucjaty Trzeźwości była ryba płynąca pod prąd na tle dużej litery M. Idei krucjaty, nawiązującej do średniowiecznych wypraw krzyżowych, nadano sens duchowy: walki o ludzkie dusze. Krucjata wydawała dwutygodnik *Niepokalana Zwycięza!* Jej członkowie nawiązywali kontakty z rodzinami alkoholików, starając się nieść im pomoc. Krucjata miała swoje odpowiedniki dziecięce i młodzieżowe: Dziecięcą Krucjatę Niepokalanej, Królowej Polski, Krucjatę Młodzieżową dla młodzieży męskiej oraz Krucja-

¹³ Franciszek Blachnicki, „Problem alkoholizmu w świetle teologii wyzwolenia”, w: tenże, *Prawda – Krzyż – Wyzwolenie. Ku polskiej teologii wyzwolenia* (Carlsberg: Maximilianum, 1985), 26.

¹⁴ Tamże, 32–33.

¹⁵ Franciszek Blachnicki, „Światło-Życie, znak wyzwolenia”, w: tenże, *Prawda – Krzyż – Wyzwolenie*, 39–43.

tę Dziewczęcą. Po kilku miesiącach do Krucjaty należało 25 tys. dorosłych i 40 tys. dzieci¹⁶.

W roku 1958 Krucjatę Trzeźwości przemianowano na Krucjatę Wstrzemięźliwości, poszerzając jej zakres działania o zagadnienie wychowania do czystości, oraz podkreślając jej religijno-moralny charakter. Doceniając tę akcję, Episkopat Polski ustalił, że Centrala Krucjaty Wstrzemięźliwości ma być instytucją pomocniczą i wykonawczą przy Delegacie Episkopatu dla Spraw Trzeźwości¹⁷. Pod koniec lat 50., gdy minęła tak zwana odwilż październikowa, reżim Gomułki nasilił prześladowania Kościoła katolickiego. Na fali tych represji 29 sierpnia 1960 roku Krucjata Wstrzemięźliwości została rozwiązana przez komunistyczne władze państwowe pod zarzutem działalności nielegalnej. W odpowiedzi na to ks. Blachnicki opracował *Memoriał w sprawie likwidacji Krucjaty Wstrzemięźliwości*, za co na cztery miesiące trafił do więzienia¹⁸.

Z powodu aresztowania i wyroku zaprzestał na pewien czas działalności trzeźwosciowej, która straciła również poparcie wewnątrzkościelne¹⁹. Na początku lat 60. XX wieku podjął natomiast pracę naukową na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a równocześnie wznowił rekolekcje oazowe z pomocą Zespołu Niepokalanej, tworzącego centralny ośrodek oazowy w Krościenku. W rodzącym się wówczas ruchu oazowym wypracował koncepcję integralnej pedagogii nowego człowieka, której elementem było wychowanie do trzeźwości i propagowanie abstynencji²⁰. Z czasem działalność ta doznała się uznania ze strony hierarchii kościelnej, czego wyrazem było powołanie ks. Blachnickiego 16 stycznia 1970 roku na członka nowo powstałej Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości²¹.

Ksiądz Blachnicki nie porzucił myśli o swoistej restauracji Krucjaty Wstrzemięźliwości. Nosił się z zamiarem wprowadzenia wypracowanej tam pedagogii abstynencji do Ruchu Światło-Życie, ale zamiar ten w swoim pełnym kształcie został zrealizowany dopiero w roku 1979 w postaci Krucjaty Wyzwolenia Człowieka²².

¹⁶ Wodarczyk, *Prorok*, 177–182.

¹⁷ „17 VI 1959 Ukazują się «Wytyczne Episkopatu dla kościelnej działalności trzeźwosciowej»”, <http://kwc.oaza.pl/17-vi-1959-ukazuja-sie-wytyczne-episkopatu-dla-koscielnej-dzialalnosci-trzezwosciowej> (dostęp: 4.06.2016).

¹⁸ Wodarczyk, *Prorok*, 182–200.

¹⁹ Tamże, 291–293.

²⁰ Tamże, 306–307.

²¹ „17 VI 1959 Ukazują się «Wytyczne»”.

²² Wodarczyk, *Prorok*, 417.

Przełomowym impulsem do podjęcia tej nowej inicjatywy był wybór kardynała Karola Wojtyły na papieża. Krucjata Wyzwolenia Człowieka powstała z inspiracji słowami Jana Pawła II, który 23 października 1978 roku, dzień po inauguracji pontyfikatu, wezwał Polaków, „aby przeciwstawiali się wszystkiemu, co uwłacza ludzkiej godności i poniża obyczaje zdrowego społeczeństwa, co czasem może aż zagrażać jego egzystencji i dobru wspólnemu, co może umniejszać jego wkład do wspólnego skarbcza ludzkości”²³. Ks. Blachnicki wraz z Ruchem Światło-Życie nie mógł pozostać obojętny na to wezwanie. Jego zamierzenie było niezwykle ambitne: planował zwerbować do Krucjaty ok. 2 mln osób dorosłych (czyli 10% dorosłych w Polsce), aby w ten sposób wytworzyć „masę krytyczną”, która byłaby w stanie doprowadzić do zmiany obyczajów społecznych związanych z piciem alkoholu²⁴.

Ksiądz Blachnicki opracował programowe dokumenty Krucjaty, czyli *Podręcznik KWC*²⁵ oraz „Abstynenckie «Credo» Krucjaty Wyzwolenia Człowieka”²⁶. Po konsultacjach z moderatorami diecezjalnymi Ruchu Światło-Życie Krucjata została uroczystie proklamowana 8 czerwca 1979 roku w Nowym Targu w obecności Papieża Jana Pawła II²⁷.

Krucjata miała być samodzielnym, autonomicznym programem działania, Ruch Światło-Życie natomiast miał podjąć diakonię wyzwolenia przez włączenie wszystkich swoich członków (na pewnym etapie formacji) do krucjaty. Włączenie się do krucjaty następuje przez pisemne złożenie deklaracji abstynenckiej na rok (deklaracja kandydacka) lub na czas przynależności do krucjaty (deklaracja członkowska).

Podręcznik KWC stwierdza:

Złożenie deklaracji ma charakter zobowiązania się wobec wspólnoty ruchu – Krucjaty Wyzwolenia Człowieka – i każdy zachowuje wolność wycofania go w chwili wyłączenia się z szeregów członków KWC. Pozostawia się do decyzji każdego zgłaszającego się do KWC, czy zobowiązanie swoje chce umocnić

²³ Cyt. za: tamże, 419. Por. „O KWC. Wprowadzenie. Dlaczego Krucjata? Dar abstynencji”, <http://kwc.oaza.pl/dlaczego-krucjata-dar-abstynencji> (dostęp: 1.06.2016).

²⁴ Franciszek Blachnicki, *Krucjata Wyzwolenia Człowieka czyli Dzieło Niepokalanej, Matki Kościoła. Podręcznik* (Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie, 2013), 42.

²⁵ Tamże.

²⁶ Franciszek Blachnicki, „Abstynenckie «Credo» Krucjaty Wyzwolenia Człowieka”, w: tenże, *Wolni i wyzwalający* (Poznań: IW „Jerozolima”, 2001).

²⁷ Blachnicki, *Krucjata*, 4.

dodatkowo przyrzeczeniem złożonym Niepokalanej, Matce Kościoła i przez Nią, Chrystusowi (w tym wypadku może ktoś złożyć to przyrzeczenie na całe życie). Członkowie Ruchu Światło-Życie stają się kandydatami KWC z chwilą włączenia się do wspólnot deuterokatechumenalnych po oazie I stopnia, a członkami przez złożenie zobowiązań abstynenckich po oazie II stopnia.

Podjęciu zobowiązania do niepicia alkoholu towarzyszy postanowienie nieczęstowania alkoholem i niewydawania pieniędzy na alkohol, traktowane zasadniczo jako forma postu²⁸.

Powstała w 1979 roku Krucjata istnieje do chwili obecnej. Jej działalność przejawia się w bardzo różnych formach. Jedną z form przełamywania obyczaju alkoholowego w ramach szerzenia „nowej kultury” jest organizowanie bezalkoholowych wesel, zabaw i uroczystości rodzinnych, takich jak I Komunia Święta. Pod wpływem Kruczaty w latach 90. XX wieku odbyło się w Polsce 5000 wesel bezalkoholowych²⁹.

Krucjata Wyzwolenia Człowieka wydaje kwartalnik *Eleuteria*, wspierany przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA), posiada również rozbudowaną stronę internetową kwc.oaza.pl. W 2001 roku poświęcony został Kościół wotum KWC pod wezwaniem Niepokalanej Jutrzenki Wolności, jako dar wdzięczności za uratowanie narodu polskiego od klęski alkoholizmu³⁰. Wyrosły z Kruczaty Wyzwolenia Człowieka Ośrodek Profilaktyczno-Szkoleniowy im. ks. Franciszka Blachnickiego w Katowicach organizuje pod patronatem PARPA grupy terapeutyczne dla Dorosłych Dzieci Alkoholików, warsztaty dla wodzirejów wesel i zabaw bezalkoholowych³¹. Wielu członków Kruczaty zdobywa kwalifikacje specjalistyczne i angażuje się w profilaktykę i terapię uzależnienia od alkoholu. W roku 2016 Krucjata uczestniczyła w akcji „Młodzi dla młodych”, czyli wzywała do abstynencji na czas przygotowań i trwania Światowych Dni Młodzieży 2016³².

²⁸ Tamże, 47.

²⁹ Krzysztof Wojcieszek, „Wstęp”, w: Blachnicki, *Wolni i wyzwalający*, 10.

³⁰ „Kościół – wotum KWC p.w. Niepokalanej Jutrzenki Wolności”, <http://kwc.oaza.pl/kosciol-wotum-kwc-pw-niepokalanej-jutrzenki-wolnosci> (dostęp: 4.06.2016).

³¹ „Ośrodek Profilaktyczno-Szkoleniowy im. ks. Franciszka Blachnickiego w Katowicach”, <http://www.osrodek-brynnow.pl/> (dostęp: 4.06.2016).

³² „Młodzi dla młodych”, <http://www.kwc.oaza.pl/mlodzi-dla-mlodych> (dostęp: 17.06.2016).

3. Praktyczne uwarunkowania przynależności do Krucjaty Wyzwolenia Człowieka

Z moich własnych wspomnień uczestnika Ruchu Światło-Życie, rozmów z obecnymi animatorami Ruchu, jak i z kwerendy tematycznych czasopism i forów internetowych wynika, że kwestia przynależności członków Ruchu Światło-Życie do Krucjaty budzi sporo kontrowersji³³. Postaram się omówić te najistotniejsze, gdyż wydaje się, że dotyczą one istotnych wychowawczo kwestii.

Kontrowersja 1. Czy Krucjata obowiązuje moderatorów Ruchu Światło-Życie, czyli zasadniczo księży odpowiedzialnych za grupy oazowe? Kwestia ta była w praktyce traktowana w różny sposób w różnych diecezjach. Wydaje się jednak, że model restrykcyjny jest bardziej konsekwentny. Potwierdza to 8 punkt „Abstynenckiego Credo Krucjaty Wyzwolenia Człowieka”:

Abstynencja nabiera również wielkiego znaczenia z punktu widzenia profilaktyki przeciwalkoholowej, w odniesieniu zwłaszcza do dzieci i młodzieży. Utrzymanie dzieci i młodzieży w całkowitej abstynencji przez okres jak najdłuższy – przynajmniej do 18 roku życia – to postulat wychowawczy, którego wartości i potrzeby nikt rozumny dziś nie neguje. Zrealizowanie tego postulatu będzie jednak praktycznie niemożliwe, jeżeli młodzież nie będzie na każdym kroku stykała się z przykładem abstynencji wychowawców i innych przedstawicieli starszego pokolenia, zwłaszcza tych, którzy dla niej są wzorem i autorytetem. Jeżeli picie alkoholu w oczach młodzieży będzie uchodziło za rzecz dozwoloną „tylko dla dorosłych”, to będzie ono właśnie dlatego rzeczą atrakcyjną i pociągającą³⁴.

Kontrowersja 2. Czy przystąpienie do krucjaty jest obowiązkiem po II stopniu oazy, względnie warunkiem bycia animatorem Ruchu Światło-Życie? Dylemat ten jest pochodny wobec poprzedniego. Animator w Ruchu Światło-Życie jest starszym przewodnikiem, wzorem, który niejednokrotnie oddziałuje znacznie silniej na młodzież niż osoby dorosłe. Abstynencja traktowana jest jako integralny wymiar charyzmatu ruchu, stąd też pojawia się

³³ Por. np. Krzysztof Jankowiak, Maciej Krulak, „Czyn miłości”, *Wieczernik*, <http://www.deon.pl/czytelnia/czasopisma/wieczernik/art,53,czyn-milosci.html> (dostęp: 4.06.2016).

³⁴ Blachnicki, „Abstynenckie «Credo»”, 62–63.

ten wymóg³⁵. Z kolei osoba podejmująca po rekolekcjach I Stopnia tzw. formację deuterokatechumenalną podczas rekolekcji II stopnia przyjmuje tzw. Drogowskazy Nowego Człowieka. Treść Drogowskazu IX, zatytułowanego „Nowa kultura”, jest następująca:

Nowa kultura polega na uwolnieniu człowieka od wszystkiego, co poniża jego godność, oraz na rozwijaniu wartości osoby i wspólnoty we wszystkich dziedzinach życia; jest ona dziś bardzo potrzebną formą świadectwa i ewangelizacji; moim świadectwem w tej dziedzinie będzie więc ofiara całkowitej abstynencji od alkoholu, tytoniu i wszelkich narkotyków oraz szerzenie kultury czystości i skromności jako wyrazu szacunku dla osoby³⁶.

W związku z tym, jak sygnalizuje Magdalena Leczkowska, animatorka Ruchu Światło-Życie, należąca zarazem do harcerstwa, pojawia się problem wolności i przymusu w podejmowaniu decyzji abstynenckiej. Decyzja przyłączenia się do Krucjaty może być przez młodych ludzi odbierana jako narzucona im z góry, niewypływająca z ich wewnętrznego przekonania. Z tej racji kluczowa jest odpowiednia praca wychowawcza nad pogłębieniem motywacji. Magdalena Leczkowska przyznaje, że argumentacja za przystąpieniem do krucjaty, z którą sama zetknęła się w Ruchu Światło-Życie, była dla niej znacznie bardziej przekonująca niż wymóg abstynencji w harcerstwie (10 punkt Prawa Harcerskiego), którego właściwie nikt nie uzasadniał³⁷. Znowu jednak kwestia obowiązkowości lub dobrowolności decyzji abstynenckiej w praktyce różnych diecezji traktowana jest różnie³⁸.

Kontrowersja 3. Czy przystąpienie do Krucjaty w charakterze członka (nie kandydata) jest zobowiązaniem na całe życie? Sformułowanie w *Podręczniku KWC* brzmi: „na czas przynależności do krucjaty” i oficjalna interpretacja dopuszcza rezygnację z tej przynależności. Łatwo jednak spotkać się z radykalnymi interpretacjami tego zapisu, takimi mianowicie, że jest się członkiem do końca trwania Krucjaty, to znaczy do chwili, gdy uza-

³⁵ Jankowiak, Krulak, „Czyn miłości”. Por. także: Krzysztof Jankowiak, „Pytania o Krucjatę”, *Wieczernik* 134 (2005), http://www.wieczernik.oaza.pl/artukul/pytania-o-krucjate_id92 (dostęp: 18.06.2016).

³⁶ „Drogowskazy Nowego Człowieka”, <http://kosciol.wiara.pl/doc/494751.Drogowskazy-Nowego-Czlowieka> (dostęp: 18.06.2016).

³⁷ Magdalena Leczkowska, „Mam szczery przymus...”, http://www.eleuteria.oaza.org.pl/83/06-Mam_szczery_przymus.html (dostęp: 3.06.2016).

³⁸ Na podstawie ustnych relacji animatorów Ruchu Światło-Życie.

leżnienie alkoholowe przestanie być poważnym problemem społecznym w Polsce. W praktyce można więc przyjąć, że przy takiej interpretacji jest to zobowiązanie na całe życie. Ów etyczny spór obrazuje następujący, wcale nieodosobniony dialog: „ale można dobrowolnie wystąpić z członkostwa”; „No właśnie nie! Rycerzem się zostaje na śmierć i życie. Nie ma mowy o dezercji z pola walki. Albo jesteś rycerzem albo mięczakiem”³⁹.

Konkluzje

Z pewnością liczba potencjalnych uzależnień jest dziś znacznie większa niż w czasach PRL, kiedy ks. Blachnicki prowadził swą abstynencką krucjatę. Najnowsze wydanie *Podręcznika Krucjaty* obok alkoholizmu wymienia takie zagrożenia jak: nikotynizm, narkomania, uzależnienie od środków uspokajających i nasennych, od substancji psychoaktywnych określanych potocznie jako „dopalacze”, uzależnienie od środków masowego przekazu, od internetu i gier komputerowych, przemoc, uzależnienie od seksu i pornografii, sekty, prądy New Age, aborcja i eutanazja⁴⁰. Zakres działań Krucjaty został poszerzony o nowe inicjatywy, takie jak Diakonia życia (działalność pro-life), czy grupa „Odważa”, podejmująca problemy homoseksualizmu i braku identyfikacji płciowej⁴¹.

Uzależnienie alkoholowe pozostaje jednak nadal jedną z najbardziej rozpowszechnionych i najbardziej szkodliwych toksykomanii. W wydanie *Podręcznika KWC* wymienia 8 głównych szkód, jakie powoduje nadużywanie alkoholu. Należą do nich: samozniszczenie uzależnionych, uszkodzenia zdrowia osób nadmiernie pijących, zwiększona liczba wypadków drogowych, alkoholowe uszkodzenie płodu (FAS) matek pijących w czasie ciąży, deficyty rozwojowe pijącej młodzieży, degradacja rodzin alkoholików, naruszenia prawa i przestępczość oraz dezorganizacja pracy⁴².

Anna Klimkiewicz podaje za PARPA, że w Polsce jest obecnie około 900 tys. uzależnionych. Co istotne, z medycznego punktu widzenia abstynencja

³⁹ Katarzyna Gołębiowska, Monika Wójcik, komentarze pod materiałem „Jak to jest być abstynentem w Polsce”, audycja telewizyjna programu *Pytanie na śniadanie*, <http://pytanie-nasniadanie.tvp.pl/24293409/jak-to-jest-byc-abstynentem-w-polsce> (dostęp: 16.06.2016).

⁴⁰ Blachnicki, *Krucjata*, 24–29. Por. także: Wodarczyk, *Prorok*, 420.

⁴¹ Blachnicki, *Krucjata*, 59–60.

⁴² Tamże, 15–21.

jest jedynym pewnym sposobem na uchronienie się przed uzależnieniem⁴³. Z punktu widzenia zdrowotnego i pedagogicznego abstynencja jest wymogiem zdrowia psychofizycznego nieletniej młodzieży. Nie zmienia to faktu, że konsumpcjonistyczne wzorce kulturowe zachęcają młodzież do sięgania po alkohol. Co więcej, w ostatnich latach nastąpił wzrost liczby pijących i upijających się osób nieletnich. Przełamywanie tych wzorców jest zadaniem rodziców i pedagogów, ale często najbardziej skutecznie oddziałuje przykład rówieśników. W tym kontekście fakt, że co roku kilkanaście tysięcy gimnazjalistów decyduje się przystąpić do Krucjaty Wyzwolenia Człowieka⁴⁴, ma ogromne znaczenie dla promowania zdrowego rozwoju młodzieży i profilaktyki problemów alkoholowych. Równocześnie wspiera ono rozwijanie charakteru i postaw prospołecznych. Osobiście spotkałem osoby, które podjęły Krucjatę w intencji uzależnionych członków własnej rodziny i były świadkami zaprzestania przez nich picia, nawet po 20 latach uzależnienia⁴⁵. Zdaniem Krzysztofa Wojcieszka tym, co nadal przyciąga młodych ludzi do krucjaty, jest doświadczenie wolności, które dzięki pozornie drobnej decyzji pozwala im doświadczać własnej podmiotowości i rozwoju osobowości. Decyduje to o nieprzemijającej wartości Krucjaty, jako cennej pomocy w zmaganiu z zagrożeniami wolności tkwiącymi w samym człowieku⁴⁶.

Oczywiście pozostają pewne bardziej subtelne zagrożenia, związane z postawami manichejskimi lub faryzejskimi, podejmowaniem decyzji pod presją wychowawcy lub grupy rówieśniczej bez wewnętrznego przekonania lub z pochopnym podejmowaniem zobowiązań na całe życie (które co prawda nie są wymagane, ale pojawiają się takie interpretacje i zachęty) oraz niedotrzymywaniem podjętych zobowiązań. Brakiem realizmu byłoby oczekiwanie od wszystkich, nawet idealistycznie nastawionych młodych ludzi dojrzałych postaw. Wspomniane defekty czy zagrożenia nie przekreślają jednak ogromu duchowego i moralnego dobra, jakie w procesie wychowania „nowego człowieka” przynosiła i nadal przynosi idea abstynencka ucieleśniona w Krucjacie Wyzwolenia Człowieka.

Na zakończenie artykułu chciałbym odwołać się do kategorii etycznej zewnętrznej wobec systemu pojęciowego stosowanego przez ks. Franciszka Błachnickiego, która jednak dość dobrze oddaje naturę moralną przedsta-

⁴³ Anna Klimkiewicz, *Uzależnienie od alkoholu*, <http://psychiatria.mp.pl/uzaleznienia/81263,uzaleznienie-od-alkoholu> (dostęp: 31.05.2016).

⁴⁴ Leczkowska, „Mam szczery przymus...”.

⁴⁵ Pisemne relacje w zbiorach autora, anonimowe na prośbę zainteresowanych.

⁴⁶ Wojcieszek, „Wstęp”, 11.

wionej koncepcji abstynencji. Mam na myśli pojęcie supererogacji, czyli czynienia pewnego dobra, które wykracza ponad to, co jest ścisłym obowiązkiem działającego podmiotu⁴⁷. Konfrontując postawę abstynencji z postawą umiarkowanego picia alkoholu, zachowanie trzeźwości należy uznać za ścisły moralny obowiązek, natomiast abstynencję można określić jako akt supererogacji. Koncepcja czynów supererogacyjnych powstała na gruncie teologii chrześcijańskiej, a dla zilustrowania jej sensu posługiwano się zwykle przypowieścią o bogatym młodzieńcu, do którego Jezus skierował zaproszenie do życia doskonalszego. W ten sposób doszło do przeciwstawienia rad ewangelicznych, takich jak czystość, ubóstwo i posłuszeństwo, które skierowane są do niektórych chrześcijan, przykazaniom, obowiązującym wszystkich. Do tej pierwszej klasy czynów można również zaliczyć różne nadobowiązkowe formy wyrzeczeń i postu. W poszczególnych religijnych i świeckich interpretacjach supererogacji kładziono nacisk albo na relację do Boga, albo do samego siebie, albo do innych osób⁴⁸. Idea i praktyka Krucjaty Wyzwolenia Człowieka łączy w sobie wszystkie te trzy wymiary, zakładając włączenie się w zbawcze dzieło Chrystusa poprzez zachowanie własnej wolności i zaangażowanie na rzecz wyzwolenia drugiego człowieka.

The Pedagogical Meaning of the Crusade for the Liberation of Man (Summary)

Crusade for the Liberation of Man is one of the organizational forms of teetotalism, initiated by Father Franciszek Blachnicki. The article discusses the following issues: a) a theoretical basis for Fr. Blachnicki's idea of teetotalism, b) organizational forms of his teetotalist activities, c) practical conditions of membership in the Crusade for the Liberation of Man, and d) conclusions regarding the pedagogical impact of the Crusade.

Key words: teetotalism; prevention; Fr. Franciszek Blachnicki; liberation theology; supererogation.

⁴⁷ Andrzej Maciej Kaniowski, *Supererogacja. Zagubiony wymiar etyki* (Warszawa: Oficyna Naukowa, 1999), 21.

⁴⁸ Tamże, Rozdział I: „Teologiczno moralne źródła supererogacji”, 19–85; Rozdział II „Kontrowersje wokół supererogacji w etyce świeckiej: przebieg dyskusji i wstępne wnioski”, 86–176.

Pedagogiczne znaczenie Krucjaty Wyzwolenia Człowieka (Streszczenie)

Krucjata Wyzwolenia Człowieka jest jedną z form organizacyjnych ruchu abstynenckiego, zainicjowaną przez ks. Franciszka Blachnickiego. W artykule podjęto następujące kwestie: a) teoretyczne podstawy idei abstynenckiej ks. Blachnickiego, b) formy organizacyjne jego działalności abstynenckiej, c) praktyczne uwarunkowania przynależności do Krucjaty Wyzwolenia Człowieka i d) wnioski dotyczące pedagogicznego oddziaływania Krucjaty.

Słowa kluczowe: abstynencja; profilaktyka; ks. Franciszek Blachnicki; teologia wyzwolenia; supererogacja.

Bibliografia

- „17 VI 1959 Ukazują się «Wytyczne Episkopatu dla kościelnej działalności trzeźwościowej»”. <http://kwc.oaza.pl/17-vi-1959-ukazuja-sie-wytyczne-episkopatu-dla-koscielnej-dzialalnosci-trzezwosciowej> (dostęp: 4.06.2016).
- „1931–1951 Młodzieńcze ideały ks. Franciszka Blachnickiego”. <http://kwc.oaza.pl/1931-1951-mlodziencze-idealy-ks-franciszka-blachnickiego> (dostęp: 3.06.2016).
- Blachnicki, Franciszek. „Abstynencja purytańska a katolicka”. *Tygodnik Powszechny* 41 (1949): 3–4.
- Blachnicki, Franciszek. „Abstynenckie «Credo» Krucjaty Wyzwolenia Człowieka”. W: tenże, *Wolni i wyzwalający*, 56–66. Poznań: IW „Jerozolima”, 2001.
- Blachnicki, Franciszek. *Krucjata Wyzwolenia Człowieka czyli Dzieło Niepokalanej, Matki Kościoła. Podręcznik*. Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie, 2013.
- Blachnicki, Franciszek. „Problem alkoholizmu w świetle teologii wyzwolenia”. W: tenże, *Prawda – Krzyż – Wyzwolenie. Ku polskiej teologii wyzwolenia*, 19–36. Carlsberg: Maximilianum, 1985.
- Blachnicki, Franciszek. „Światło-Życie, znak wyzwolenia”. W: tenże, *Prawda – Krzyż – Wyzwolenie. Ku polskiej teologii wyzwolenia*, 37–45. Carlsberg: Maximilianum, 1985.
- Blachnicki, Franciszek. „Wartości humanistyczne idei abstynenckiej”. *Homo Dei* 4 (1960): 591–597.
- Blachnicki, Franciszek. „W obronie idei abstynencji”. *Tygodnik Powszechny* 50 (1952): 6–7.

- „Drogowskazy Nowego Człowieka”. <http://kosciol.wiara.pl/doc/494751.Drogowskazy-Nowego-Czlowieka> (dostęp: 18.06.2016).
- Gołębiowska, Katarzyna, Monika Wójcik. Komentarze pod materiałem „Jak to jest być abstynentem w Polsce”, audycja telewizyjna programu *Pytanie na śniadanie*. <http://pytanienasniadanie.tvp.pl/24293409/jak-to-jest-byc-abstynentem-w-polsce> (dostęp: 16.06.2016).
- Jankowiak, Krzysztof, Maciej Krulak. „Czyn miłości”. *Wieczernik*. <http://www.deon.pl/czytelnia/czasopisma/wieczernik/art,53,czyn-milosci.html> (dostęp: 4.06.2016).
- Jankowiak, Krzysztof. „Pytania o Krucjatę”. *Wieczernik* 134 (2005). http://www.wieczernik.oaza.pl/artikul/pytania-o-krucjate_id92 (dostęp: 18.06.2016).
- Kaniowski, Andrzej Maciej. *Supererogacja. Zagubiony wymiar etyki*. Warszawa: Oficyna Naukowa, 1999.
- Klimkiewicz, Anna. „Uzależnienie od alkoholu”. <http://psychiatria.mp.pl/uzaleznie-nia/81263,uzaleznie-od-alkoholu> (dostęp: 31.05.2016).
- „Kościół – wotum KWC p.w. Niepokalanej Jutrzenki Wolności”. <http://kwc.oaza.pl/kosciol-wotum-kwc-pw-niepokalanej-jutrzenki-wolnosc> (dostęp: 4.06.2016).
- Leczowska, Magdalena. „Mam szczerzy przymus...”. http://www.eleuteria.oaza.org.pl/83/06-Mam_szczerzy_przymus.html (dostęp: 3.06.2016).
- „Młodzi dla młodych”. <http://www.kwc.oaza.pl/mlodzi-dla-mlodych> (dostęp: 17.06.2016).
- „O KWC. Wprowadzenie. Dlaczego Krucjata? Dar abstynencji”. <http://kwc.oaza.pl/dlaczego-krucjata-dar-abstynencji> (dostęp: 1.06.2016).
- „Ośrodek Profilaktyczno-Szkoleniowy im. ks. Franciszka Blachnickiego w Katowicach”. <http://www.osrodek-bryn timer.pl/> (dostęp: 4.06.2016).
- Stomma, Stanisław. „Poprawić reputację jednej dobrej sprawy”. *Tygodnik Powszechny* 27 (1949): 1–2.
- Stomma, Stanisław. „Konfrontacja”. *Tygodnik Powszechny* 43 (1952): 5.
- Wodarczyk, Adam. *Prorok żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987) – życie i działalność*. Katowice: Emmanuel, 2008.
- Wojcieszek, Krzysztof. „Wstęp”. W: Franciszek Blachnicki, *Wolni i wyzwalający*, 7–11. Poznań: IW „Jerozolima”, 2001.

